

Komunikat naukowy

Dorota Kałuża-Kopias

Katedra Demografii

Uniwersytet Łódzki

dorota.kaluza@uni.lodz.pl

ORCID: 0000-0001-5023-2596

DOI: 10.33119/SD.2021.2.4

Imigranci po 60. roku życia – przypadek Polski

Streszczenie

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie skali zjawiska, jakim jest imigracja osób starszych do Polski, struktury demograficznej przyjeżdżających i kierunków imigracji w ostatniej dekadzie. Można przypuszczać, że Polska – wzorem krajów, które wstąpiły do Unii Europejskiej kilkanaście lat wcześniej, tj. Irlandii, Grecji czy Hiszpanii – po fali emigracji zarobkowej swoich obywateli, stanie się krajem o wzmożonej imigracji. W XXI w. obserwujemy rosnącą mobilność przestrzenną seniorów, często z północy Europy na południe. Część tych przemieszczeń stanowią migracje powrotne. W przypadku Polski, imigranci seniorzy to najczęściej osoby przed 70. rokiem życia mające polskie obywatelstwo. Świadczy to, iż mamy do czynienia w dużej części przypadków z imigracją powrotną. Rozkład przestrzenny napływu z zagranicy i kraje, z których pochodzą starsi imigranci, sugerują, iż mamy do czynienia z reemigracją Polaków wyjeżdżających jeszcze w XX w.

Słowa kluczowe: demografia, imigracja, reemigracja, osoby starsze

Wprowadzenie

Od połowy ubiegłego stulecia międzynarodowe migracje w Europie stały się czynnikiem, który w sposób istotny zaczął wpływać na wielkość populacji, jej strukturę wieku i tempo zmian. Jednocześnie, wzrost udziału seniorów wśród ludności Europy nie pozostał bez wpływu na liczbę osób starszych uczestniczących w migracjach zagranicznych. Rosnąca mobilność przestrzenna seniorów w XXI w., często z północy Europy na południe, znalazła swoje odzwierciedlenie w licznych publikacjach. Ich autorzy starają się wyjaśnić przyczyny oraz skutki migracji zagranicznych osób starszych, odwołując się do różnych perspektyw badawczych: ekonomicznej, demograficznej, społecznej i psychologicznej (m.in. Breuer, 2005; Benson, O'Reilly, 2009; La Parra, Mateo, 2008; Ruspini, 2009; Gustafson, 2008, 2009; Hall, 2016; Uren, Goldring, 2007; Repetti, Phillipson, Calasanti, 2018; Warnes, Williams, 2006; Walsh, Näre, 2016). Również w polskiej literaturze po 2000 r. coraz częściej można znaleźć opracowania dotyczące migracji międzynarodowych osób starszych (Bielewska, 2012; Kałuża-Kopias, 2015; Ptak, 2012; Pytel, Kamińska, Kiniorska, Brambert, 2020; Kielkowska, Jaźwińska, Kloc-Nowak, Kordasiewicz, Radziwinowicz, 2016; Krzyżowski, 2012) oraz migracji wewnętrznych (Kałuża, 2006; Kałuża-Kopias, 2014, 2018; Pytel, 2017).

Jednakże zdecydowana większość opracowań dotyczących napływu ludności z zagranicy do Polski po 2004 r. dotyczy głównie osób młodych i jest związana z analizami rynku pracy i reemigracją (Andrejuk, 2019; Fihel, Klagge, Klein-Hitpaß, Matejko, Okólski, 2007; Heffner, Solga, 2016; Heffner, 2019; Grabowska-Lusińska, 2010; Górny, Osipovic, 2006; Górny, Grabowska-Lusińska, Lesińska, Okólski, 2010; Górny i in., 2018; Górny, Śleszyński, 2019; Iglicka, 2010; Kałuża-Kopias, 2020). Problematyka osób starszych wśród imigrantów stanowi najczęściej wątek poboczny (Brzozowski, Majka, Szymańska, Ułasiński, 2015; Pędziwiatr, Stonawski, Brzozowski, 2020) lub w ogóle jest pomijana.

Można przypuszczać, że Polska – wzorem krajów, które wstąpiły do Unii Europejskiej kilkanaście lat wcześniej, tj. Irlandii, Grecji czy Hiszpanii – po fali emigracji zarobkowej swoich obywateli, stanie się krajem o wzmożonej imigracji. Od 2016 r. obserwujemy w Polsce dodatnie salda migracji zagranicznych o niewielkim natężeniu. W przypadku osób starszych, Polska, ze względu na klimat, nie będzie tak jak kraje południowej Europy miejscem migracji emerytalnych starszych Brytyjczyków, Niemców czy Szwedów, ale możemy przypuszczać, że część żyjących na obczyźnie Polaków, uzyskując świadczenia emerytalne za granicą, będzie skłonna powrócić do kraju, zarówno ze względów rodzinnych (opieka nad swymi rodzicami, wykorzystanie

odziedziczonych lokali mieszkalnych), sentymentalnych, jak i ekonomicznych (wyższa siła nabywczą otrzymywanego świadczenia emerytalnego). Według Brzozowskiego z zespołem (2015), istotnym powodem migracji powrotnych osób starszych jest posiadanie rodziny w kraju emigracji.

Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie skali zjawiska, jakim jest imigracja osób starszych¹ do Polski, struktury demograficznej przyjeżdżających i kierunków imigracji w ostatniej dekadzie.

Z uwagi na brak dostępu do indywidualnych danych odnoszących się do imigracji do Polski, analiza bazuje na dostępnych wielkościach zagregowanych dla w miarę homogenicznych grup wieku, publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny (GUS)². Mimo ciągłego udoskonalania bieżącej statystyki migracji zarówno pod względem metod zbierania danych, jak i technik ich opracowywania, niektórzy autorzy krytycznie odnoszą się do ich jakości (m.in. Jończy, 2014; Śleszyński, 2005, 2011). Teoretycznie liczba poprzednich i obecnych miejsc zameldowania powinna być równa, jednak w praktyce różnice potrafią być znaczące, gdyż spora część napływu pozostaje nierejestrowana. Mimo niedoskonałości tego źródła informacji o migracjach, należy jednak podkreślić, że ze względu na swoją ciągłość i aktualność, dane pochodzące z ewidencji meldunkowych stanowią podstawę sprawozdawczości migracyjnej. Dostępny materiał statystyczny stanowi duże ograniczenie metodologiczne, lecz jednocześnie odzwierciedla dostępność danych.

W rezultacie zastosowana metoda badawcza ma charakter opisowy. Do analizy wykorzystano informacje o przyjazdach na stałe z zagranicy, które są związane z zameldowaniem na stałe. Przedstawiając rozmiary imigracji osób po 60. roku życia, skupiono się głównie na ogólnych rozmiarach napływu, strukturze demograficznej imigrantów, kierunkach migracji (kraj przyjazdu), jak również rozmieszczeniu przestrzennemu (w układzie wojewódzkim) przyjeżdżających do Polski z zagranicy na stałe seniorów.

Z uwagi na mniej dynamicznie zachodzące zmiany w strukturze demograficznej i rozkładzie przestrzennym imigracji seniorów w ostatniej dekadzie, w syntetycznych tabelach wynikowych i na wykresach zostały podane wyłącznie wybrane lata (2010–2020), dzieląc badany okres na względnie równe podokresy. Ze względu na brak publikacji przez GUS informacji o migracjach zagranicznych w 2015 r. w tabelach i na wykresach zostały zaprezentowane dane dla lat: 2010, 2014 i 2020.

¹ Za seniora w niniejszym opracowaniu przyjęto osobę, która ukończyła 60. rok życia, zgodnie z definicją zawartą w Ustawie z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych, Dz.U. z 2015 r. poz. 1705, prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001705/O/D20151705.pdf.

² Źródłem wszystkich prezentowanych w niniejszym opracowaniu danych są informacje dostępne w bazie Głównego Urzędu Statystycznego Demografia, demografia.stat.gov.pl/bazademografia/Tables.aspx.

Mając na uwadze cel opracowania, skupiono się wyłącznie na przemieszczeniach rejestrowanych w statystykach GUS, natomiast pominięto inne źródła danych (m.in. dane ZUS oraz statystyki rynku pracy) z powodu braku ich porównywalności.

Migracje a przebieg życia

Migracje ludności są procesem selektywnym ze względu na wiek. Największą intensywnością przemieszczeń charakteryzują się ludzie młodzi, tj. między 20. a 30. rokiem życia, następnie wraz z wiekiem natężenie przemieszczeń maleje. Podstawą tych prawidłowości jest zbiór zdarzeń występujących w życiu człowieka (Warnes, 1992b). Prawdopodobieństwo migracji jest powiązane – o ile nie wprost spowodowane – z odmiennymi na różnych etapach życia prawdopodobieństwami zajścia takich zdarzeń, jak np.: rozpoczęcie nauki (oraz jej zakończenie), podjęcie pierwszej pracy i przejście na emeryturę, założenie rodziny i pojawienie się dzieci oraz rozpad rodziny (wdowieństwo i rozwód) czy znaczne pogorszenie się stanu zdrowia (Kley, 2011; La Parra, Mateo, 2008; Michielin, Mulder, 2008; Geist, McManus, 2008; Rogers, 1990; Wiseman, 1980). Inaczej mówiąc, wzorzec migracji według wieku jest uzależniony od przebiegu najważniejszych karier (edukacyjnej, małżeńskiej, zawodowej), realizowanych przez jednostkę w trakcie jej życia.

Jednocześnie każde społeczeństwo posiada społeczno-kulturową wizję tego, w jakim wieku powinny zaczynać się i kończyć pewne kariery w naszym życiu. Owa wizja jest postacią normatywnego przebiegu życia, idealnego z punktu widzenia danego społeczeństwa. Można powiedzieć, że *cultural age deadline*³ sprawia, że w pewnych grupach wieku mamy do czynienia ze zwiększonym prawdopodobieństwem wystąpienia zdarzeń pociągających za sobą zmianę miejsca zamieszkania (Szułkalski, 2015). Jednakże warto zaznaczyć, że zarówno normatywny model przebiegu życia, jak i wspomniane *cultural age deadlines* są zmienne w czasie (Krzaklewska, Slany, Warat, 2016), co oznacza również, że związek między wiekiem a intensywnością migracji jest zmienny.

Oprócz normatywnych modeli przebiegu życia i powiązanych z nimi kluczowych zdarzeń w życiu człowieka na profil wieku migracji wpływają obiektywne czynniki ekonomiczne i społeczne. Przykładowo, kryzysy gospodarcze mogą bezpośrednio powodować ograniczenie mobilności poprzez relatywny wzrost kosztów

³ *Cultural age deadline* oznacza wyznaczenie preferowanego i uznawanego za właściwy przez społeczeństwo najwcześniejszego lub najpóźniejszego wieku, w którym dana kariera powinna się zacząć lub zakończyć.

przeprowadzki lub przeciwnie – zmuszając do poszukiwania obszaru oferującego zatrudnienie (Saks, Wozniak, 2011), mogą też działać pośrednio, np. opóźniając wejście ludzi młodych na rynek pracy (Easterlin, Wachter, Wachter, 1978) czy tworzenie nowych gospodarstw domowych (Sobotka, Skirbekk, Philipov, 2011).

Ponadto nie wolno zapominać, że od początku XX w. przebieg życia człowieka ewoluował, co nie pozostało bez wpływu na wzorzec migracyjny według wieku. Przykładem jest wydłużenie się życia ludzkiego, które zmieniło długość realizacji poszczególnych karier – szczególnie na późniejszych etapach życia – np. kariery emerytalnej. Wydłużenie się czasu pozostawania na emeryturze spowodowało kolejny etap badań nad migracjami. Według niektórych badaczy (Bures, 1997; Laoire, Stockdale, 2016; Lundholm, 2012; Warnes, 1992b; Wessendorf, 2010), w przypadku osób na przedpolu emerytalnym (między 50. a 65. rokiem życia) nieodległa perspektywa przejścia na emeryturę stanowi silny bodziec do rozpoczęcia starań o zmianę miejsca zamieszkania, a co z tym jest związane i stylu życia. Jednocześnie wraz z wydłużaniem się życia ludzkiego pojawił się czwarty etap życia (tzw. czwarty wiek), na którym według Warnesa (1992a) główne bodźce do migracji stanowią: stan zdrowia (niesamodzielność fizyczna), niskie dochody (niesamodzielność ekonomiczna) i wdowieństwo.

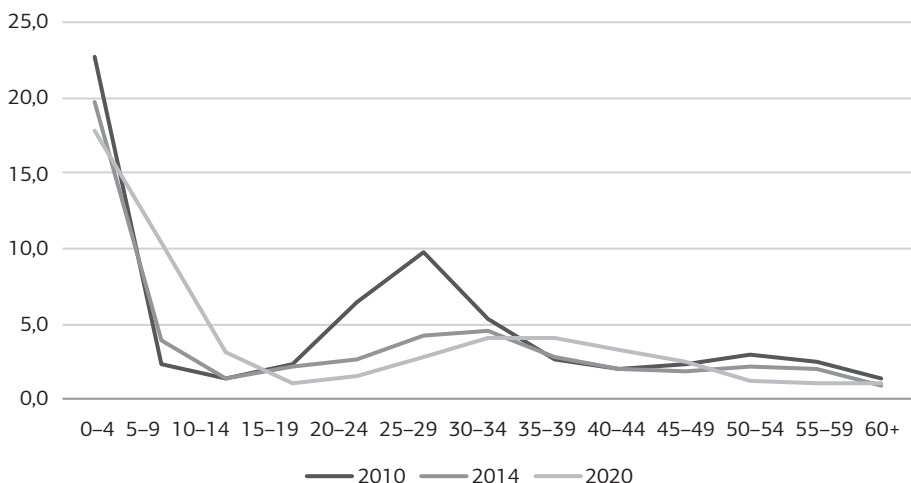
Imigracja po 60. roku życia do Polski – skala zjawiska

Przyglądając się strukturze wieku osób uczestniczących w imigracji w Polsce, widać, że – podobnie jak w krajach zachodnich (Bernard, Bell, 2012; Bernard, Bell, Charles-Edwards, 2014) – intensywność napływu osób po 60. roku życia jest znacznie niższa niż ludzi młodych. Po 2010 r. największym natężeniem napływu z zagranicy charakteryzowała się najmłodsza grupa wieku (0–4 lata) oraz osoby w wieku 25–34 lat (rysunek 1). Z upływem czasu wyraźnie wzrosła frakcja przyjazdów wśród imigrantów w grupach wieku 35–39 lat i 40–44 lat, jak również wśród dzieci do 10. roku życia. W przypadku dzieci mamy do czynienia z reguły z migracją towarzyszącą, co świadczy o przemieszczeniach głównie rodziców z małymi i nastoletnimi dziećmi.

W latach 2010–2020 frakcja osób starszych wśród ogółu przyjeżdżających do kraju oscylowała wokół 7%. Najpierw zaobserwować można było spadek ogólnych rozmiarów przyjazdów z zagranicy na stałe do Polski, a następnie (po 2016 r.) wzrost (rysunek 2). W przypadku seniorów wahania napływu były znacznie mniejsze, a obserwowany od 2016 r. wzrost dotyczył również imigrantów po 60. roku życia. Rok 2020 ze względu na pandemię COVID-19 i związane z nią utrudnienia w przemieszczaniu się nie pozostały bez wpływu na zmniejszenie się rozmiarów napływu z zagranicy.

Rysunek 1. Imigranci przybywający do Polski według wieku w latach 2010, 2014*, 2020 (na 10 tys. ludności w danej grupie wieku)

Figure 1. Immigrants arriving in Poland by age in 2010, 2014, 2020 (per 10,000 of population of age group)

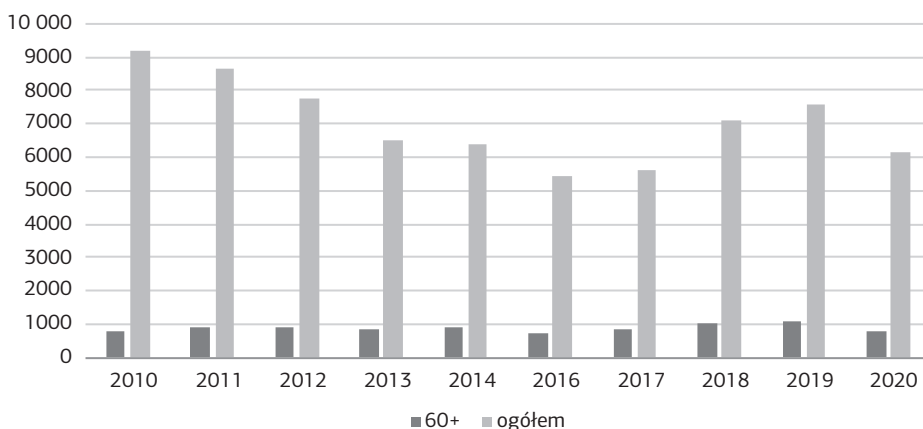
* Z uwagi na brak publikacji przez GUS danych dotyczących migracji zagranicznych w 2015 r. do zobrazowania rozmiarów migracji wzięto pod uwagę rok 2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.

Source: own elaborations based on data from the Central Statistical Office's Demographics Database.

Rysunek 2. Imigracja do Polski ogółem i w wieku 60+ w latach 2010–2020 (w osobach)

Figure 2. Immigration to Poland in total and aged 60+ in 2010–2020 (in persons)

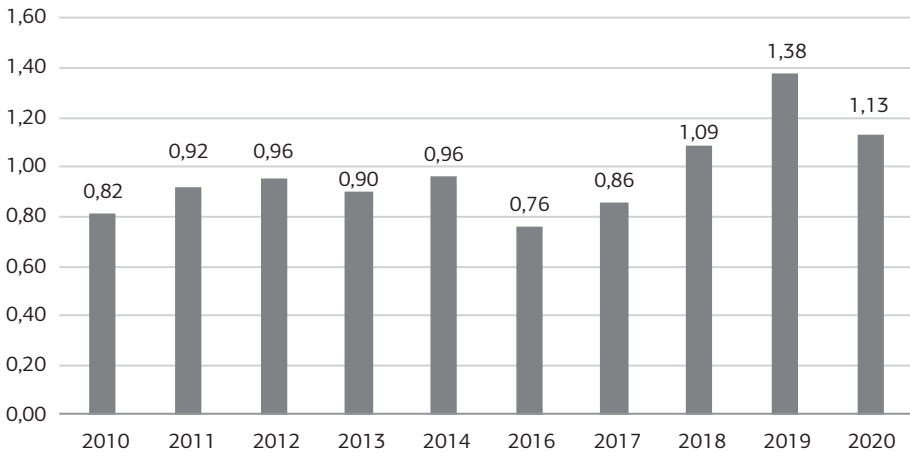

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.

Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

Mimo wzrostu bezwzględnej liczby przyjeżdżających z zagranicy seniorów, natężenie imigracji tej grupy było niewielkie w całym analizowanym okresie (rysunek 3). W 2020 r. na 10 tys. ludności w wieku 60 lat i więcej przypadał nieco ponad 1 imigrant w tym wieku (1,13).

Rysunek 3. Imigranci 60+ na 10 tys. ludności po 60. roku życia w latach 2010–2020
Figure 3. Immigrants 60+ per 10 thousand of population over 60 in 2010–2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.
 Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

Charakterystyka demograficzna starszych imigrantów

Subpopulacja osób starszych nie jest zbiorowością homogeniczną. Istotne różnice występują zarówno ze względu na stan zdrowia seniorów, jak i ich sytuację społeczno-ekonomiczną. W tabeli 1 przedstawiono strukturę wieku starszych imigrantów. W migracjach zagranicznych najczęściej biorą udział młodszy seniorzy – 70% starszych imigrantów przybywający do Polski nie miało ukończonych 70 lat. W przypadku najstarszych seniorów (85 lat i więcej) ich udział wśród osób starszych przyjeżdżających z zagranicy był względnie stały i kształtował się na średnim (w latach 2010 i 2020) poziomie około 3%. W 2020 r. intensywność imigracji w przypadku najstarszych generacji (85 lat i więcej) nie przekraczała 1 osoby na 10 tys. mieszkańców, podczas gdy w przypadku osób w wieku 65–69 lat wynosiła 2,3.

Wśród ogółu osób po 60. roku życia przybywających w 2020 r. z zagranicy przeważali wyraźnie mężczyźni. Liczebna przewaga mężczyzn wśród starszych imigrantów maleje w miarę przechodzenia do starszych grup wieku i w subpopulacji osób

po 80. roku życia występuje już przewaga kobiet nad mężczyznami (tabela 2). Ta przewaga kobiet wśród najstarszych imigrantów jest rezultatem wysokiej feminizacji subpopulacji seniorów, która wynika z dłuższego trwania życia tej płci. Udział kobiet wśród starszych imigrantów jest mniejszy w porównaniu z populacją seniorów w Polsce. W 2020 r. odsetek kobiet po 60. roku życia wynosił 63%, a w grupie najstarszych seniorów (85 lat i więcej) 67%. Różnice te wynikają z silnej maskulinizacji migracji zagranicznych przełomu wieków (Grzelak-Kostulska, Hołowiecki, Szymańska, 1998; Jaźwińska-Motyłska, Okólski, 2021).

Tabela 1. Migranci po 60. roku życia według wieku w latach 2010 i 2020

Table 1. Migrants over 60 by age in 2010 and 2020

Grupa wieku Age group	Udział (jako % ogółu imigrantów w wieku 60+) Share (as % of total immigrants aged 60+)		Na 10 tys. ludności w danym wieku per 10 thousand of population in a given age group	
	2010	2020	2010	2020
60–64	45,3	36,5	1,9	1,3
65–69	25,2	32,6	1,8	2,3
70–74	13,9	16,9	1,1	1,2
75–79	6,5	6,9	0,6	0,6
80–84	6,0	4,1	0,8	0,5
85+	3,1	3,0	0,6	0,5
60+	100,0	100,0	1,1	1,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.

Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

Tabela 2. Udział kobiet wśród imigrantów po 60. roku życia w latach 2010, 2014 i 2020 (w %)

Table 2. Share of women among immigrants aged over 60 in 2010, 2014, and 2020 (in %)

Grupa wieku Age group	2010	2014	2020
60–64	47,8	49,6	48,7
65–69	42,6	46,8	42,2
70–74	50,7	42,6	36,4
75–79	58,2	53,1	36,8
80–84	69,4	66,4	57,1
85+	68,8	66,6	53,7
60+	49,6	48,4	44,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.

Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

Kolejną ważną cechą starszych imigrantów jest ich stan cywilny. W przeciwieństwie do migracji wewnętrznych, w przypadku których wśród seniorów przeważają osoby samotne (Kałuża-Kopias, 2014), wśród badanych imigrantów powyżej 60. roku życia większość stanowią osoby pozostające w związkach małżeńskich (tablica 3) i to zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn. Wyrażna przewaga kobiet nad mężczyznami występowała wśród osób samotnych (wdowy). W przypadku imigrantów przybywających do Polski zmniejszył się udział wdów i wdowców, jednocześnie należy zwrócić uwagę, że istnieje znaczny odsetek braku informacji o stanie cywilnym imigrantów, który jest wyższy wśród starszych mężczyzn.

Wśród imigrantów przyjeżdżających do Polski – ogółem i wśród seniorów – zdecydowana większość ma polskie obywatelstwo. W 2020 r. prawie 70% przyjeżdżających na stałe z zagranicy miało obywatelstwo polskie (wśród osób po 60. roku życia obywatele polscy stanowili 68%). Ponadto, można przypuszczać, że część osób po latach przebywania za granicą nabyła obywatelstwo kraju emigracji. Można zatem sądzić, że w większości mamy do czynienia z imigracją powrotną do naszego kraju. Migracja powrotna jest szczególnie powszechna wśród osób, które niedawno przeszły na emeryturę. Starsi imigranci wybierają znajome miejsca docelowe, często o niższych kosztach utrzymania (Walters, 2002). Według Warnesa (1992a) migracja powrotna osób starszych stanowi wyraz potrzeby więzi bądź nieformalnej opieki na skutek owdowienia i pogarszającego się stanu zdrowia.

Tabela 3. Starsi imigranci (60 lat i więcej) według stanu cywilnego w latach 2010, 2014 i 2020 (jako % ogółu imigrantów według płci)

Table 3. Older immigrants (60 and over) by marital status in 2010, 2014, and 2020 (as % of total immigrants by sex)

Lata Year	Kawalerowie (panny) Single	Żonaci (zameżne) Married	Wdowcy (wdowy) Widower/widow	Rozwiedzeni (rozwidzione) Divorced	Stan cywilny nieustalony Marital status unknown
	Mężczyźni Males				
2010	4,8	64,1	5,2	8,7	17,2
2014	4,1	62,0	4,8	8,9	20,2
2020	8,2	51,0	3,5	9,7	27,5
	Kobiety Females				
2010	3,7	55,7	19,7	10,0	10,9
2014	4,2	58,1	16,4	8,9	12,4
2020	4,6	56,3	10,8	9,4	18,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.

Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

Przestrzenne rozmieszczenie ludności w wieku 60 lat i więcej przybyłej do Polski

W przypadku osób starszych przybyłych z zagranicy w latach 2010, 2014 i 2020 wyższym od przeciętnego dla Polski natężeniem napływu charakteryzowały się województwa wzdłuż granicy południowo-zachodniej kraju (np. lubuskie, opolskie, małopolskie), niższym zaś regiony wschodniej i centralnej Polski, z wyjątkiem województwa podlaskiego (tablica 4). W 2020 r. ponad dwóch seniorów imigrantów przypadało na 10 tys. osób w wieku 60. lat i więcej w województwach: zachodniopomorskim, lubuskim, małopolskim, dolnośląskim i opolskim, natomiast najmniejsze wartości wskaźnika odnotowano w świętokrzyskim, lubelskim oraz łódzkim (mniej niż 1 osoba na 10 tys. ludności starszej).

Tablica 4. Intensywność napływu imigrantów po 60. roku życia według województw (na 10 tys. ludności)

Table 4. Intensity of the inflow of immigrants aged 60+ (per 10,000 of population)

Województwa Voivodeships	2010	2014	2020
Dolnośląskie	1,9	1,4	2,1
Kujawsko-pomorskie	0,8	0,7	1,0
Lubelskie	0,5	0,2	0,8
Lubuskie	1,6	1,8	2,4
Łódzkie	0,7	0,6	0,8
Małopolskie	2,5	1,8	2,3
Mazowieckie	1,3	1,3	1,5
Opolskie	2,7	1,9	2,2
Podkarpackie	1,3	0,9	1,0
Podlaskie	1,5	1,4	1,8
Pomorskie	1,7	1,7	1,9
Śląskie	1,7	1,0	1,2
Świętokrzyskie	0,4	0,8	0,7
Warmińsko-mazurskie	1,1	0,8	1,1
Wielkopolskie	0,7	1,1	1,0
Zachodniopomorskie	1,4	1,2	2,4
Polska	0,8	1,2	1,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.

Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

Warto zwrócić uwagę, że województwa opolskie oraz podlaskie to regiony, które na przełomie tysiącleci charakteryzowały się najwyższym natężeniem emigracji. W związku z tym najprawdopodobniej znaczna część starszych imigrantów to byli emigranci z tych terenów, którzy po osiągnięciu wieku emerytalnego, a co za tym idzie uzyskaniu uprawnień emerytalnych, powracają po latach do swych „małych ojczyzn” (Anacka, Fihel, 2014; Fihel, Tyrowicz, Kaczmarczyk, 2008; Hefner, Sołdra-Gwiżdż, 1997).

Kraje pochodzenia starszych imigrantów

Po akcesji Polski do UE nastąpiła wyraźna zmiana kierunków imigracji. Doszło do przesunięcia punktu ciężkości z Niemiec i Stanów Zjednoczonych – dotychczasowych krajów docelowych napływu z zagranicy – na Wielką Brytanię oraz Irlandię, które należały do państw, które jako pierwsze po 2004 r. otworzyły swoje rynki pracy dla nowych państw Unii. Niemcy, mimo iż w pierwszych latach po akcesji do UE straciły pozycję lidera, nadal były istotnym krajem, do którego kierowali się emigranci, a po otwarciu rynku pracy dla Polaków znów stały się głównym krajem wyjazdów.

W przypadku imigrantów po 60. roku życia główne kraje przyjazdów pokrywają się z głównymi kierunkami emigracji Polaków sprzed akcesji do UE. Wśród osób starszych, które osiedlały się w Polsce w 2020 r., większość pochodziła z krajów europejskich (59%), głównie z Niemiec (32,0%). Druga liczna grupa seniorów przybyła ze Stanów Zjednoczonych (USA – 11,1%). Imigranci po 60. roku życia z Wielkiej Brytanii stanowili 7,2% udziału wśród starszych imigrantów, z Ukrainy – 6,2% oraz Kanady – 4,8%. Biorąc pod uwagę fakt, że ponad 70% imigrantów ma obywatelstwo polskie, można sądzić, że mamy do czynienia z reemigracją osób, które wyjechały z Polski 30–40 lat temu, a po osiągnięciu wieku emerytalnego powracają do kraju. W przypadku głównych krajów imigracji: Niemiec, Wielkiej Brytanii, USA, Irlandii, Kanady osoby z polskim obywatelstwem stanowią ponad 90% przyjeżdżających stamtąd. W strumieniu imigracji do Polski cudzoziemcy stanowili przewagę (ponad 50%) w przypadku krajów byłego ZSRR (Ukrainy, Białorusi, Rosji), większości krajów Azji oraz tych państw UE, które do wspólnoty przystąpiły wraz z Polską w 2004 r.

Napływ z zagranicy seniorów do poszczególnych województw pokrywa się z kierunkami emigracji z nich w ubiegłym wieku (tablica 6). Według współczesnych koncepcji migracji – sieci migracyjnych i transnacionalizmu – większość współczesnych ruchów migracyjnych ma tymczasowy, a nie trwały charakter (Cassarino, 2004; Dustman, Weiss, 2007).

Tabela 5. Główne kraje imigracji do Polski ogółem i wśród osób 60+ w 2020 r.**Table 5. Main countries of immigration to Poland in total and among people 60+ in 2020**

Kraj Country	Udział w % wszystkich imigrantów Share in % of all immigrants	Udział w % imigrantów po 60. roku życia Share in % of immigrants aged 60+
Niemcy	16,8	32,0
Wielka Brytania	21,2	7,2
Stany Zjednoczone	3,1	11,1
Kanada	1,1	4,8
Irlandia	4,4	0,4
Ukraina	13,1	6,2
Pozostałe kraje	40,3	38,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.

Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

Tablica 6. Główne trzy kraje imigracji do Polski osób starszych w podziale na województwa w 2020 r.**Table 6. Main 3 countries of immigration of older people to Poland by voivodship in 2020**

Województwo Voivodeships	Główne kraje imigracji Major countries of immigration
Dolnośląskie	Niemcy, Kanada, Austria
Kujawsko-pomorskie	Niemcy, Kanada, Wielka Brytania
Lubelskie	Ukraina, Włochy, USA
Lubuskie	Niemcy, USA, Niderlandy
Łódzkie	Niemcy, USA, Szwecja
Małopolskie	USA, Austria, Niemcy, Włochy
Mazowieckie	USA, Niemcy, Ukraina
Opolskie	Niemcy, Francja, USA
Podkarpackie	USA, Austria, Włochy
Podlaskie	USA, Niemcy, Wielka Brytania
Pomorskie	Niemcy, Wielka Brytania, USA
Śląskie	Niemcy, USA, Ukraina
Świętokrzyskie	USA, Włochy, Kanada
Warmińsko-mazurskie	USA, Niemcy, Kanada
Wielkopolskie	Niemcy, USA, Wielka Brytania
Zachodniopomorskie	Niemcy, USA, Szwecja
Polska	Niemcy, USA, Wielka Brytania

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.

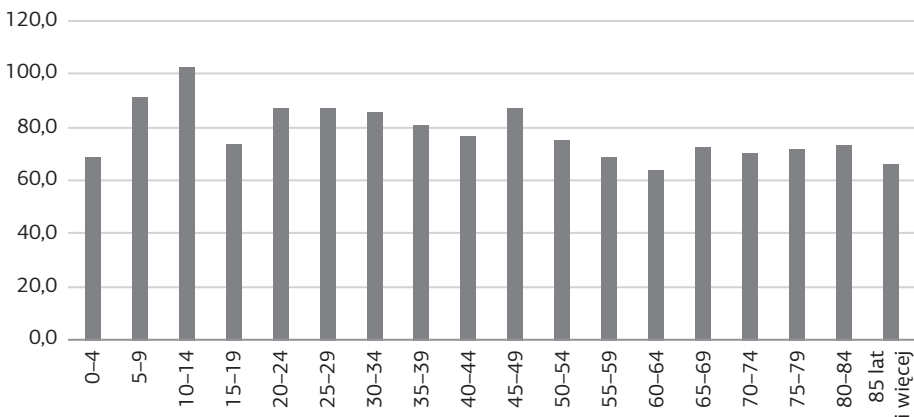
Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

Wpływ COVID-19 na migracje seniorów

W niniejszym podrozdziale sprawdzimy, czy pandemia COVID-19 wpłynęła na wielkość przemieszczeń według wieku. Wydawać się może, że w czasach kryzysu zdrowotnego skłonność do migracji będzie mniejsza, szczególnie w pewnych grupach wieku, najbardziej narażonych na ciężki przebieg choroby. Jedną z takich grup są osoby starsze, które łatwiej się zarażają i są bardziej podatne na powikłania po chorobie. Drugą z takich grup są małe dzieci (0–4 lata), u których układ odpornościowy dopiero zaczyna się uczyć walczyć z wirusami. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na wielkość migracji są ograniczenia w możliwości przemieszczania się, zwłaszcza podróże na dalsze odległości (np. międzykontynentalne), wymagające korzystania z podróży lotniczych. Można spodziewać się, że udział migracji na stałe z takich kierunków, jak np. USA czy Kanada, będzie zatem niższy niż we wcześniejszych latach.

Rysunek 4. Imigranci do Polski według grup wieku w 2020 r. (2019 = 100)

Figure 4. Immigrants to Poland by age groups in 2020 (2019 = 100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.

Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

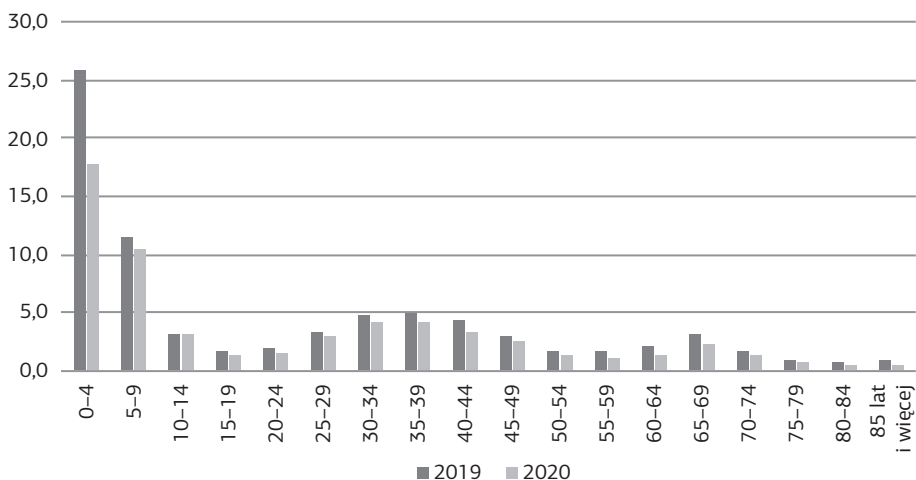
W 2020 r. liczba imigrantów do Polski zmniejszyła się o 22% w porównaniu z rokiem wcześniejszym. Odnosząc rozmiary napływu z zagranicy w 2020 r. do 2019 r. (rysunek 4), widać, że sytuacja epidemiologiczna ograniczyła rozmiary imigracji we wszystkich grupach wiekowych. W przypadku osób po 60. roku życia spadek napływu z zagranicy wyniósł 32%, aczkolwiek dotknął on w największym stopniu najmłodszą (60–64 lata) i najstarszą grupę seniorów (85+). Oprócz osób po 60. roku życia duże

ograniczenie przemieszczeń dotyczyło pięćdziesięcioletnich imigrantów, jak również dzieci (10–14 lat), w najmniejszym stopniu zaś dwudziestolatków i trzydziestolatków.

Patrząc na intensywność przemieszczeń w latach 2019 i 2020 (rysunek 5), można zauważyć, że częstość imigracji zmniejszyła się w znaczący sposób w przypadku dzieci w wieku 0–4 lata. W przypadku pozostałych grup wieku zmiany były nieistotne.

Rysunek 5. Imigranci przybywający do Polski według wieku w latach 2019 i 2020 (na 10 tys. ludności w danej grupie wieku)

Figure 5. Immigrants arriving in Poland by age in 2019 and 2020 (per 10,000 population in a given age group)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS
Source: own elaborations based on data from Statistics Poland Demographics Database.

Tabela 7. Główne kraje imigracji do Polski wśród osób 60+ w latach 2019 i 2020

Table 7. Main countries of immigration to Poland among people 60+ in 2019 and 2020

Kraj Country	Udział imigrantów 60+ (w %) Share of immigrants 60+ (in %)		Udział wśród wszystkich imigrantów (w %) Share of all immigrants (in %)		Imigracja osób 60+ (2019 = 100) Immigration of people 60+	Imigracja ogółem (2019 = 100) Total immigration
	2019	2020	2019	2020		
Niemcy	27,0	32,0	14,8	16,8	89,0	81,0
Wielka Brytania	7,0	7,2	23,7	21,2	70,0	60,4
Stany Zjednoczone	16,7	11,1	4,4	3,1	55,8	45,4
Kanada	5,1	4,2	1,1	1,1	68,3	55,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Bazy Demografia GUS.
Source: own elaborations based on data from tStatistics Poland Demographics Database.

Kryzys zdrowotny nie pozostał również bez wpływu na spadek imigracji międzykontynentalnej. Choć rozmiary napływu do Polski z zagranicy zmniejszyły się ze wszystkich krajów, to w przypadku imigracji międzykontynentalnej spadek ten był największy. Ogólne rozmiary przyjazdów na stałe z USA zmniejszyły się o 54,6%, a wśród osób po 60. roku życia spadek ten był mniejszy i wyniósł 44,8% (tabela 7).

Przedstawione dane wskazują, że sytuacja pandemiczna wpłynęła na ograniczenie imigracji do Polski we wszystkich grupach wieku. COVID-19 wpłynął na zmniejszenie się liczby przemieszczeń wśród osób po 50. roku życia w zdecydowanie większym stopniu niż osób dorosłych przed 40. rokiem życia. Seniorzy nie charakteryzowali się większą wrażliwością na zmiany spowodowane przez epidemię COVID-19 niż imigranci pięćdziesięcioletni.

Podsumowanie

W niniejszym opracowaniu została podjęta próba scharakteryzowania z perspektywy demograficznej zjawiska, jakim jest imigracja osób starszych do Polski. Przedstawiona na początku koncepcja migracji w cyklu (przebiegu) życia stara się wyjaśnić przyczyny i skutki przemieszczeń osób starszych, odwołując się do czynników: ekonomicznych, społecznych i psychologicznych. W przypadku migracji międzynarodowych prowadzone badania wskazują na wzrost znaczenia przemieszczeń z północy na południe Europy. Integracja w ramach UE sprawiła, że znikło kilka barier utrudniających ruchliwość przestrzenną w Europie. Wzrost niepełnosprawności na późniejszych etapach życia wydaje się czynnikiem wystarczająco silnie ograniczającym migracje zagraniczne najstarszych (85 lat i więcej). Ponadto, wśród starszych emigrantów dochodzi również do reemigracji. Badania dotyczące migracji powrotnych seniorów (Gillespie, Mulder, von Reichert, 2021; Teh, 2018) wskazują, iż są one charakterystyczne dla osób, które niedawno przeszły na emeryturę, najczęściej powracających do wcześniejszego miejsca zamieszkania. Reemigranci seniorzy wybierają znajome miejsca docelowe, które często charakteryzują się niższymi kosztami utrzymania.

Osoby starsze stanowią niewielki odsetek przyjeżdżających z zagranicy do Polski. Imigranci seniorzy to najczęściej osoby przed 70. rokiem życia mające polskie obywatelstwo. Świadczy to, iż mamy do czynienia w dużej części przypadków z imigracją powrotną. Rozkład przestrzenny napływu z zagranicy i kraje, z których pochodzą starsi imigranci, sugerują, iż mamy do czynienia z reemigracją Polaków, którzy wyjechali jeszcze w XX w.

Należy jednak zdawać sobie sprawę, że dane z rejestrów meldunkowych nie oddają całej skali przepływów migracyjnych w poszczególnych latach. Fakt ten wynika z niedopełniania obowiązku meldunkowego bądź dopełnianie go z dużym opóźnieniem przez sporą część migrantów. W rzeczywistości wielkość napływu do najbardziej atrakcyjnych powiatów województwa łódzkiego może być znacznie większa. W związku z niedoskonałością analizowanych danych statystycznych, obliczone na ich podstawie wskaźniki odzwierciedlają jedynie główne trendy w ruchu migracyjnym w analizowanym okresie.

Raport CBOS z badania przeprowadzonego w październiku 2019 r. na reprezentacyjnej próbie dorosłych Polaków liczącej 965 osób wskazuje na wzrost powrotów do Polski po długotrwałej emigracji zarobkowej (CBOS, 2019). Prawdopodobnie w perspektywie 20 lat Polska, wzorem np. Irlandii (Jones, 2003), odnotuje wzrost powrotów starszych Polaków do kraju, lecz nie należy spodziewać się, że będzie to zjawisko masowe. Patrząc na dotychczasowy rozkład przestrzenny imigracji osób po 60. roku życia i uwzględniając obecne wyniki badań – przywołane w niniejszej pracy – najprawdopodobniej seniorzy kierować się będą w pobliże swoich miejsc zamieszkania sprzed emigracji.

Ważność problemu migracji, a w zasadzie reemigracji emerytalnych, dostrzegli również rządzący. W zapisach Polskiego Ładu zostały poruszone kwestie wsparcia dla osób starszych, które po zakończeniu kariery zawodowej za granicą chcą powrócić do Polski⁴. Oczywiście nie bez zaznaczenia na wzrost reemigracji osób starszych będzie miała aktywna polityka migracyjna państwa w tym względzie oraz sytuacja społeczno-gospodarcza kraju.

Bibliografia

- [1] Anacka, M., Fihel, A. (2014). Migracje powrotne Polaków. W: *Dekada członkostwa Polski w UE. Społeczne skutki emigracji Polaków po 2004* (s. 71–86), M. Lesińska, M. Okólski, K. Slany, B. Solga (red.). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- [2] Andrejuk, K. (2019). Imigranci wietnamscy w Polsce – dynamika przemian społeczności według urzędowych danych statystycznych, *Studia BAS*, 4, s. 143–161.
- [3] Benson, M., O'Reilly, K. (2009). Migration and the search for a better way of life: a critical exploration of lifestyle migration, *The Sociological Review*, 57(4), s. 608–625.
- [4] Bernard, A., Bell, M. (2012). *A comparison of internal migration age profile smoothing methods*, Working Paper 2012/01, Queensland Centre for Population Research, The University of Queensland.

⁴ polskilad.pis.org.pl.

- [5] Bernard, A., Bell, M., Charles-Edwards, E. (2014). Life-course transitions and the age profile of internal migration, *Population and Development Review*, 40(2), s. 213–239.
- [6] Bielewska, A. (2012). *Changing identities of polishness: post-war and post-accession Polish migrants in Manchester*. Oxford & Bern: Peter Lang.
- [7] Bielewska, A. (2018). Experiences of older Polish migrants in the United Kingdom – questioning the older migrants’ image in migration literature, *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 2(168), s. 9–30.
- [8] Breuer, T. (2005). Retirement migration or second-home tourism? German senior citizens on the Canary Islands, *Die Erde*, 136(3), s. 313–333.
- [9] Brunarska, Z., Grotte, M., Lesińska, M. (2012). *Migracje obywateli Ukrainy do Polski w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego: stan obecny, polityka, transfery pieniężne*, CMR Working Papers, 4(40), www.migracje.uw.edu.pl/publikacje/migracje-obywateli-ukrainy-do-polski-w-kontekście-rozwoju-społeczno-gospodarczego-stan-obecny-polityka-transfery-pieniezne-2 (dostęp: 10.09.2020).
- [10] Brzozowski, J., Majka, M., Szymańska, J., Ulasiński, C. (2015). Determinanty migracji powrotnych do Polski na poziomie regionalnym po 2004 roku, *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 41 (2(156)), s. 9–29.
- [11] Bures, R.M. (1997). Migration and the life course: is there a retirement transition?, *International Journal of Population Geography*, 3(2) s. 109–119.
- [12] Cassarino, J.-P. (2004). Theorising return migration: the conceptual approach to return migrants revisited, *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2), s. 253.
- [13] CBOS. (2019). *Wyjazdy Polaków do pracy za granicę*, Raport z badań, nr 140, Warszawa.
- [14] Dustman, C., Weiss, Y. (2007). Return migration: theory and empirical evidence from the UK, *British Journal of Industrial Relations*, 45(2), s. 236–256.
- [15] Easterlin, R.A., Wachter, M., Wachter, S.M. (1978). Demographic influence on economic stability: the United States experience, *Estudios de Población*, 3 (7–12), s. 57–75.
- [16] Fihel, A., Klagge, B., Klein-Hitpaß, K., Matejko, E., Okólski, M. (2007). *High-skilled return migration and knowledge-based economic development in regional perspective. Conceptual considerations and the example of Poland*, CMR Working Papers, 19/(77).
- [17] Fihel, A., Tyrowicz, J., Kaczmarczyk, P. (2008). Migracje powrotne Polaków, *Biuletyn*, 4, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych.
- [18] Geist, C., McManus, P.A. (2008). Geographical mobility over the life course: motivations and implications, *Population, Space and Place*, 14(4), s. 283–303.
- [19] Gillespie, B.J., Mulder, C.H., von Reichert, C. (2021). The role of family and friends in return migration and its labor market outcomes, *Population Research and Policy Review*, s. 1–24.
- [20] Górny, A., Grabowska-Lusińska, I., Lesińska, M., Okólski, M. (red.). (2010). *Transformacja nieoczywista. Polska jako kraj imigracji*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

- [21] Górny, A., Kaczmarczyk, P., Szulecka, M., Bitner, M., Okólski, M., Siedlecka, U., Stefańczyk, A. (2018). *Imigranci w Polsce w kontekście uproszczonej procedury zatrudnienia cudzoziemców. Raport z badań*. Warszawa: WISE Europa i Ośrodek Badań nad Migracjami UW, www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2016/11/raport-pow-er.pdf (dostęp: 10.09.2020).
- [22] Górny, A., Osipovic, D. (2006). *Return migration of second-generation British Poles*, CMR Working Papers, 6/64.
- [23] Górny, A., Śleszyński, P. (2019). Exploring the spatial concentration of foreign employment in Poland under the simplified procedure, *Geographia Polonica*, 91(3), s. 331–346.
- [24] Grabowska-Lusińska, I. (2010). *Poakcesyjne powroty Polaków*, CMR Working Papers, 43/101.
- [25] Grzelak-Kostulska, E., Hołowiecki, M., Szymańska, D. (1998). *Migracje stałe do Polski w okresie transformacji ustrojowej*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- [26] Gustafson, P. (2008). Transnationalism in retirement migration: the case of North European retirees in Spain, *Ethnic and Racial Studies*, 31(3), s. 451–475.
- [27] Gustafson, P. (2009). Mobility and territorial belonging, *Environment and Behavior*, 41(4), s. 490–508.
- [28] Hall, K. (2016). Retirement migration and health: growing old in Spain. W: *Handbook of migration and health* (s. 402–418), F. Thomas (ed.). Cheltenham: Edward Elgar.
- [29] Heffner, K. (2019). Rural labour markets and peripherization processes in Poland. W: *Rural areas between needs and global challenges* (s. 53–71), W. Leimgruber, Ch. D. Chang, (eds.). Switzerland: Springer.
- [30] Heffner, K., Solga, B. (2016). Reemigracja w wymiarze lokalnym. W: *Transformacje. Przewodnik po zmianach społeczno-ekonomicznych w Polsce* (s. 217–224), A. Górny, P. Kaczmarczyk, M. Lesińska (red.). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- [31] Heffner, K., Sołdra-Gwiżdż, T. (1997). Migracje powrotne na Górnym Śląsku z socjologicznej perspektywy, *Prace Migracyjne*, 9.
- [32] Iglicka, K. (red.). (2010). Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje, *Biuletyn RPO – Materiały*, 69.
- [33] Jaźwińska-Motyłska, E., Okólski, M. (red.). (2001). *Ludzie na huśtawce: migracje między peryferiami Polski i Zachodu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- [34] Jones, R.C. (2003). Multinational investment and return migration in Ireland in the 1990s – a county-level analysis, *Irish Geography*, 36(2), s. 153–169.
- [35] Jończy, R. (2014). Problem nierejestrowanej emigracji definitywnej (emigracji zawieszanej) w badaniu procesów społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 360, s. 11–18.
- [36] Kałuża, D. (2006). Migracje seniorów w Polsce. W: *Ludzie starzy w polskim społeczeństwie w pierwszych dekadach XXI wieku* (s. 151–174), J.T. Kowaleski (red.). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

- [37] Kałuża-Kopias, D. (2014). Specyfika przemieszczeń wewnętrznych osób starszych w Polsce. *Studia Demograficzne*, 2(166), s. 97–120.
- [38] Kałuża-Kopias, D. (2015). Polscy emigranci w próżnym wieku, *Folia Oeconomica* 4(315), s. 55–64.
- [39] Kałuża-Kopias, D. (2018). Migracje w przebiegu życia seniorów mieszkających w wielkich miastach we współczesnej Polsce. W: *Polityka migracyjna wobec współczesnych wyzwań. Teoria i praktyka* (s. 521–537), H. Chałupczak, M. Leśniewska, E. Pogorzała, T. Browarek, (red.). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- [40] Kałuża-Kopias, D. (2020). Zasięg przestrzenny migracji na przykładzie największych miast w Polsce a wiek migrantów. *Wiadomości Statystyczne*, 26(12), s. 7–20.
- [41] Kielkowska, M., Jaźwińska, E., Kloc-Nowak, W., Kordasiewicz, A., Radziwinowicz, A. (2016). Przepływy opieki między migrantami i ich starzejącymi się rodzicami – metoda badawcza i przykład jej zastosowania, *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 161(3), s. 345–368.
- [42] Kley, S. (2011). Explaining the stages of migration within a life-course framework, *European Sociological Review*, 27(4), s. 469–486.
- [43] Kley, S., Mulder, C.H. (2010). Considering, planning, and realizing migration in early adulthood. The influence of life-course events and perceived opportunities on leaving the city in Germany, *Journal of Housing and the Built Environment*, 25, s. 73–94.
- [44] Krzaklewska, E., Slany, K., Warat, M. (2016). Równość płci w przebiegu życia. Wskazania dla polityki społecznej, *Przegląd Socjologiczny*, 65(2), s. 11–32.
- [45] Krzyżowski, Ł. (2012). Zobowiązania rodzinne i dynamika wykluczenia w transnarodowej przestrzeni społecznej. Polacy w Islandii i ich starzy rodzice w Polsce, *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 38 (1(143)), s. 125–142.
- [46] La Parra, D., Mateo, M.A. (2008). Health status and access to health care of British nationals living on the Costa Blanca, Spain, *Ageing and Society*, 28(1), s. 85–102.
- [47] Laoire, C.N., Stockdale, A. (2016). Migration and the life course in rural settings. W: *Routledge international handbook of rural studies* (s. 66–79), M. Shucksmith, D.L. Brown, (eds.). London: Routledge.
- [48] Lundholm, E. (2012). Returning home? Migration to birthplace among migrants after age 55, *Population, Space and Place*, 18(1), s. 74–84.
- [49] Michielin, F., Mulder, C. (2008). Geographical distances between adult children and their parents in the Netherlands, *Demographic Research*, 17, s. 655–78.
- [50] Pędziwiatr, K., Stonawski, M., Brzozowski, J. (2020). *Imigranci w Krakowie w 2020 roku*, Centrum Zaawansowanych Badań Ludnościowych i Religijnych Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, owim.uek.krakow.pl/wp-content/uploads/user-files/reports/OWIM_Raport_Demograficzny2020revised.pdf (dostęp: 13.11.2021).
- [51] Ptak, E. (2012). Migracje narodowe seniorów, *Polityka Społeczna*, 10, s. 21–26.
- [52] Pytel, S. (2017). *Migracje emerytów w Polsce – czynniki, kierunki, konsekwencje*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

- [53] Pytel, S., Kamińska, W., Kiniorska, I., Brambert, P. (2020). Migrations of elderly people in the world and in Poland, *European Spatial Research and Policy*, 27(2), s. 155–170.
- [54] Ravenstein, E.G. (1885). The laws of migration, *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), s.167–235.
- [55] Repetti, M., Phillipson, C., Calasanti, T. (2018). Retirement migration in Europe: a choice for a better life?, *Sociological Research Online*, 23(4), s. 780–794.
- [56] Rogers, A. (1990). Return migration to region of birth among retirement – age persons in the United States, *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 5, s. 128–134.
- [57] Ruspini, P. (2019). Elderly migrants in Europe: an overview of trends, policies and practices. W: *International migration in Europe new trends and new methods of analysis*, C. Bonifazi, M. Okólski, J. Schoorl, P. Simon (eds.). Amsterdam: Imiscoe Research, Amsterdam University Press.
- [58] Saks, R.E., Wozniak, A. (2011). Labor reallocation over the business cycle: new evidence from internal migration, *Journal of Labor Economics*, 29(4), s. 697–739.
- [59] Sobotka, T., Skirbekk, V., Philipov, D. (2011). Economic recession and fertility in the developed world, *Population and Development Review*, 37(2), s. 267–306.
- [60] Śleszyński, P. (2005). Różnice liczby ludności ujawnione w Narodowym Spisie Powszechnym 2002, *Przegląd Geograficzny*, 77, 2, s. 193–212.
- [61] Śleszyński, P. (2011). Oszacowanie rzeczywistej liczby ludności gmin województwa mazowieckiego z wykorzystaniem danych ZUS, *Studia Demograficzne*, 2, s. 35–58.
- [62] Szukalski, P. (2015). Od normatywnego modelu przebiegu życia do polityki przebiegu życia, *Polityka Społeczna*, 42/2(491), s. 1–5.
- [63] Teh, B. (2018). Retirement migration: the Malaysia my second home (MM2H) program and the Japanese retirees in Penang, *International Journal of Asia-Pacific Studies*, 14(1), s. 79–106.
- [64] Uren, Z., Goldring, S. (2007). Migration trends at older ages in England and Wales, *Population Trends*, 130, s. 31–41.
- [65] Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych, Dz.U. z 2015 r., poz. 1705, prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001705/O/D20151705.pdf.
- [66] Walsh, K., Näre, L. (eds.). (2016). *Transnational Migration and Home in Older Age*. London/New York: Routledge.
- [67] Walters, W.H. (2002). Later-life migration in the United States: a review of recent research, *Journal of Planning Literature*, 17(34), s. 37–66.
- [68] Warnes, A.M. (1992a). Age-related variation and temporal change in elderly migration. W: *Elderly migration and population redistribution: a comparative study* (s. 35–55), A. Rogers (ed.). London: Belhaven.
- [69] Warnes, A.M. (1992b). Migration and the life course, *Migration Processes and Patterns*, 1, s. 175–187.
- [70] Warnes, A.M., Williams, A. (2006). Older migrants in Europe: a new focus for migration studies, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(8), s. 1257–1281.

- [71] Wessendorf, S. (2010). Local attachments and transnational everyday lives: second-generation Italians in Switzerland, *Global Networks*, 10(3), s. 365–382.
- [72] Wiseman, R.F. (1980). Why older people move: theoretical issues, *Research on Aging*, 2(2), s. 141– 54.

Immigrants 60+: the case of Poland

Abstract

This article aims to present the scale of the phenomenon of immigration of older people to Poland, the demographic structure of people arriving and the directions of immigration over the last decade. It can be assumed that Poland, following a wave of economic emigration of its citizens, will become a country with increased immigration, following the example of countries that joined the European Union several years earlier, e.g., Ireland, Greece, or Spain. In the 21st century we observe the growing spatial mobility of older adults, often from the North of Europe to the South. Part of these movements are return migrations. In the case of Poland, senior immigrants are usually people under the age of seventy who have Polish citizenship. The spatial distribution of the inflow from abroad and the countries of origin of older immigrants suggest that we are dealing with the re-emigration of Poles leaving as early as the 20th century.

Keywords: demography, immigration, re-emigration, older adults